

מסורת הש"ס
 א. (לשון) שבת קטא, יבמות קכא, גיטין ל"ב, ע"ז כחא, (בשני שנות ובקיצור) ירושלמי שבת פ"ד ה"ד. ע"ש ע"ז פ"ב ה"ב (בקיצור) וש"ת.)

גרסות

כשהורגין אותו אין הורגין אותו בכתיי: דאפא הורגין אותו הורגין הורגין.
נשלח מאניה בכתיי: נשלח מאניה ושדינהו.
חף ביה חד מיניהו בכתיי: חף ביה.
דאפא דיקרא בכתיי: במקורות ובדפוס: דאפא דיקרא.
כתיי נתי קלירוס בכתיי: קני קני קלירוס.
ונשלחנהו למאניה ולקבריהו בכתיי: ונקבריהו למאני.
בגונא דנחשא בכתיי: בגונא.
בבואה דשידא וליסתא בכתיי: ומתסן.
בר מרתא הוא בכתיי: בר מרתא דהוא.
בצפידנא בכתיי: בצפידנא.
נפק דרשה בפריקא בכתיי: למחר דרשה בביריקא.
והא איכא חילול השם בכתיי: והא קא חשדא ליה.

לשון

קלירוס
 אולי מן היוונית κληρονομία (קלירוס), שמשמנו: גורל.
צפידנא
 יש סבורים כי מקור המילה הוא ביוונית καταπέτασμα (ספודן) במשמעות: ירקבון. ויש סבורים כי מקורה בשפת השמי "צפדי", במובן של התכווצות.
מטרוניא
 הוא המילה הלטינית matrona, שפירושה: בירה, עם הסימט הארמית – יתא.

הקולם

כלבת באדם
 מחלת הכלבת הפוגעת באדם, היא ברובם הגדול של המקרים קטלנית. אחד מסימני המחלה הוא התכווצות מכאיבה של שרירי בית הבלעל כאשר החולה מנסה לבלוע דבר מה. נראה בכלל הקשר האטומיאיטיבי עם השתיה מולידה עכס אריים של מיס נגובה זו של התכווצות. ומשום כך כותה המחלה עוד בדורות קודמים הירופיה = פחד מיס.

למקטליה דבר הנורק (להרוג אותו בדבר הנורק) מרחוק בלבד, כגון חץ, שולא יהרגו בידים, שאם רוח רעה היא יש להיהור אף מפני הנגיעה בו. ומעירים: תניא כוותיה (שניהו ברייתא כשיתתן) של שמואל. ששנינו: כשהורגין אותו את הכלב השוטה – אין הורגין אותו אלא בדבר הנורק. ועוד בענין כלב שוטה:

למקטליה בדבר הנורק. תניא פנותיה דשמואל: כשהורגין אותו אין הורגין אותו אלא בדבר הנורק. דחייף ביה – מסתפן, דנכית ליה – מית. דחייף ביה מסתפן, מאי תפנתיה? נישלח מאניה ונירהיט. רב הונא בריה דרב יהושע חף ביה חד מיניהו בשוקא, שלחניהו למאניה ונירהיט. אמר: קיימתי בעצמי "החכמה תחיה בעליה". דנכית ליה מית, מאי תפנתיה? אמר אביי: ניתי משפא דאפא דדיקרא, וניכתוב עליה:

למקטליה דבר הנורק – למאן דלמא רוח רעה שורה עליו לא יקנץ אלא להרגו צידים אלא זרק בו מן לו סקין וסורנו. דחייף ביה = המתחכן ט. דנכית ליה – שהכלב נשכו. נישלח למאניה – יפשיט גזיו. משכא דאפא – הוא הלצוע, ועליו *פוטויי"ש. דאפא דיקרא = זצוע זכר. בגובתא דנחשא – על ידי קנה של נחשא. דילמא חזי לבבואיה דשד – שקפן מן הכלב עליו ומסתכן. צפידנא – מולי השניס והמניכס, ומתמיל צפה וגומר צני מעיים, ומסוכן הוא. מטרוניא – נכרית היטה. עבדא ליה רפואה חמשא ומעלי שבחא – יוס פמיטי צנשא וערנ צנא. והאיכא חילול השם – שהיא סטורה שעבר על צנעתו. דמגלי לה מעיקרא – מהיא שעתא גלה לה: לא נשעמתי כי כך אמרתי.

אנא פלניא בר פלניא אמשפא דאפא דיקרא כתיבא עלף פנתי פנתי קלירוס. ואמרי לה: קנדי קנדי קלירוס יה יה ה' צבאות, אמן אמן סלה. ונשלחניהו למאניה ולקבריהו בי קברי עד תריסר ירחי שפא, ונקבריהו ונקלניהו בתנווא, ונבדרינהו לקטמיה אפרשת דרכים. והנהך תריסר ירחי שפא, כי שתי מיא – לא לישתי אלא בגונבתא דנחשא, דילמא חזי בבואה דשידא וליסתא. כי הא *דאפא בר מרתא, הוא אבא בר מניומי, עבדא ליה אימיה גובתא דדהבא.

א "ועוד אמר רבי מתאי". רבי יוחנן חש בצפידנא, אול גבה דההיא מטרוניא, עבדא ליה מלתא חמשא ומעלי שבחא. אמר לה: בשבת מאי? אמרה ליה: אישפתע לי דלא מגלית. אישפתע: לאלקא דישראל לא מגלניא. נפק דרשה בפריקא. והא אישפתע לה! לאלקא דישראל לא מגלניא, הא לעמו ישראל מגלניא. והא איכא חילול השם! – דמגלי לה מעיקרא. מאי עבדא ליה? אמר רב אחא בריה דרב אמי: מי שאור שמן זית, ומלח.

בתנור ונבדרינהו לקטמיה (ושיפור את אפרן) על פרשת דרכים והנהך תריסר ירחי שפא (ואותם שנים עשר חדשי השנה) בהם קבורים בגדיו, כי שתי מיא (כאשר הוא שותה מיס) – לא לישתי (ישתה) אלא בגובתא דנחשא (בקה של נחושת) ולא מן המעין, דילמא חזי בבואה דשידא וליסתא (כדי שלא יראה את דמותו של השד במים ויסתכן). כי הא (במו זה) המעשה של אבא בר מרתא שהוא המכונה גם אבא בר מניומי, עבדא ליה אימיה גובתא דדהבא (נשתה לו אמו קנה של זהב) לצורך זה.

א ועוד אמר ר' מתאי בן חרש שהחושש בגרונו נותנים לו סם אפילו בשבת. מסופר: ר' יוחנן חש (היה טובל) ממחלת צפידנא שהיא מחלה הפוגעת בתחילה בשניים ובחניכיים ולבסוף בבני המעיים. אול גבה דההיא מטרוניא (הלך לגברת גויה אחת) שהיתה מפורסמת כרופאה, עבדא ליה מלתא (נשתה לו דבר רפואה) חמשא (ביום חמישי) ומעלי שבחא (ובערב שבת). אמר לה: בשבת מאי (מה אעשה)? אמרה ליה (לו) לא צריכת (אין אתה צריך) לכך. שאל אותה: אי מצטריכנא מאי (אם אצטרך לכך מה) אעשה? אמרה ליה (לו): אישתבע לי דלא מגלית (השבע לי שאין אתה מגלית) מה היא התרופה, ואומר לך ותוכל לעשות בעצמך אם תודקק לכך, אישתבע (נשבע): לאלקא דישראל לא מגלניא (לא אלהי ישראל אין אני מגלית). נפק (יצא) ר' יוחנן דרשה בפריקא (דרש בדרשה פומבית) וגילה את סוד התרופה הזו. ותוהים: והא אישתבע לה (והרי נשבע לה!) ומשיבים: הוא ניסח את השבועה כך: לאלקא דישראל לא מגלניא (לא אלהי ישראל אין אני מגלית) ומכאן הא (הרי) לעמו ישראל מגלניא (מגלית אני). ומקשים: מכל מקום, והא איכא (והרי יש בכך) משום חילול השם שהיא סבורה שאדם גדול כר' יוחנן הפר את שבועתו! ומשיבים: דמגלי לה מעיקרא (שהוא גילה לה מתחילה), שמיד לאחר שנשבע אמר לה ששבועה זו אינה מונעת ממנו מלפוסם ברבים, ושואלים: מאי עבדא ליה (מה הרפואה שעשתה לו?) אמר רב אחא בריה דרב אמי: מי שאור רב אבא בריה דרב אמי: מי שאור (מיס ששרו בהם שאור) שמן זית, ומלח.

קייבים

בגובתא דנחשא יש מי שפרש כי מאחר ואחד מתופעות מחלה זו שהחולה אינו סובל מראה מיס, משום כך עליו לשתות את המים דרך קנה (צנור) ארוך, כדי שלא יראה ממה הוא שותה (ערך).
בשבת מאי ונראה שר' יוחנן היה עסוק בשבת בדרשותיו ושעוריו ולא יכול לבוא לאתה מטרוניא ומשום כך שאל מה יעשה בשבת (שיח יצחק).
שבועה לגוי שבועה לגוי כמזה ככל שבועה – שאסור להפר אותה. אולם יש דין מיוחד שבועה שנשבע אדם מפני האונס אינה שבועה גמורה וזה היה צד ההיתר של ר' יוחנן שהערים בדברים על אותה בירה. ועד, שחייב לגלות מפני מה לא שמר את

השבועה, שמספר כי בעצם לא נשבע לה כלל ואין כאן איפוא חילול השם. שכל הפרת שבועה היא חילול ה', ובפרט באדם חשוב (כאשר יבואר לקמן) (וראה במאירי).

אורה החלכה

מחלה שאפשר לרפא בשבת כל מזה של חלל, ובכלל זה כל מזה (דחוקא מזה או מורסא, ולא מיוחדים בלבד) הנמצאת מן השניים ולפנים והשיניים בכלל זה – מותר לרפאותה בשבת. (ש"ע א"ח, שחב, ג).

משהא דגדפא דאווא — שומן מוח על טעם קטן שבלא טעם העוף שקורין כ"א כ"ב"ל טעם אווה על לטעמי קשיותא דיתית — גרעיני זיתים. דלא מלו תילתא — עלה היצויל שלש. אמרא חדתא — על מר מדש שקורין כ"א כ"ב"ל. ודביק בכבי דדרייה — הדקק בטורח השיניים. ממאי הוי — על ידי מה על המולי הזה. מחממי חממי דיחטי — האולל פה תמה יותר מזל. כסא דהרסנא — גינס מנוגס עם הקמח בשמן שלהן. שירוי — שענה עליו היללה. מאי סימניה — על אווה מולי. כד רמי מירי בכביה — כשגומן כלום בשניי וז — הדס משוכה שניו. ורבי יוחנן היכי עביד הכי וכו' — לא נחסיין לה הלא אלא נמסכת עזורה זיה. כמאן עביד רבי יוחנן — לתת סס בשנת געיל מולי השיניים דקאמר לה אי מלכיינא מלי. שאני אומר בזו — מודים לו חממי סהא רפואה [ולא] ככלל שזיה נחמך כד עלו. ירקון — מולי שפניו מורוקות. הכי נחסיין: והכמיים אומרים באלו אין בהן משום רפואה באלו למעוטי מאי לאו למעוטי סס — והכי קאמרי ליה: בשמם הלא שנות אין זו רפואה גמורה לעבור עליהן דבר מורה ולמעוטי סס ריש זו משום רפואה. לא למעוטי מקיזין סס לפרוקי בשנת. לעולם אכולי הן פלוגי ומאי גאלו — משום דשמעיה לרב ממלא דלמך אכמי דתרייהו. לטרוכני — מולי ששניו כ"א כ"ב"ל נחמך מולי *והכי נחסיין מולי וסהא מודה ליה. הכי נחסיין: הכי נמי מסתברא דתניא בשלשה דברים אמר רבי אלעזר בן עזריה משום רבי מתיא בן חרש ששוכו כבד שוטה מאכילין אותו מחצו כבד שלו והחושש בפיו מטילין לו סס בשנת וחכמים אומרים באלו אין בהם משום רפואה באלו למעוטי מאי לאו אחרתי בתייתא ולמעוטי דרישא לא אחרתי דרישא ולמעוטי דסיפא.

מסורת הש"ס

ג. ראה ירושלמי יומא פ"ח ח"ה.

גדרות

משחא דגדפא דאווא כתיבי: משחא דאווא גדפא דאווא. אייתי קשיותא כתיבי: נייתי קשיותא. מחממי חממי דיחטי כתיבי: מחממי דשערי ומקריבי קריבי דיחטי. באילו אין כתיבי: באלו אמרו אי.

לשון

סוגיני והו שמה של מחלת האסכרה — דיפטריון.

מקור המלה הוא כנראה בארמית, ועיקר משמעה: חניקה. שכן הרירים הממלאים את חלל החרון של החולה אכן גורמים למחנק.

החיים

צמינא מן התיאורים בתלמוד נראה כי אכן המכוון למחלת הצמידה, בנובט מחסור בויטמין C.

מסיניי החלה — התרופות ופילת השיניים בהם, שטפי דם פנימיים ואמניה.

נראה כי הרפאות שמדובר בהן בתלמוד היו נסיונות לחשלים בדרכים שונות את המחסור הזה בצורה מרוכזת.

ירקון

ירקון זה הוא כנראה מחלת הצהבת. נראה כי חממיים סבורי חרש אינה אלא טחלה בלתי בדוקה ולא רפואה גמורה ולכן לא התיירו בשבת.

מאכילין אותו מחצו כבד שלו

הו שראו בכך כעין רפו לשיטת הרופאי המודרנית הבנויה על נסיוב של בעלי חיים שהורקו בהם חיידקי כלבת.

רב ימר אמר: שאור גופיה [עצמן]. שמן זית, ומלח. רב אשי אמר: תרופה זו היתה משחא דגדפא דאווא [שומן המיוצר ממוח עצם הכנף של האוח]. אמר אבי: אנא עבדי לכולהו [אני עשיתי את התרופות הללו כזמן] ולא איתסאי [התרופות ממחלה זו], עד שאמר לי ההוא טייעא [טעמי] מה התרופה

לכך: אייתי קשיותא דיתא דלא מלו תילתא [קח גרעיני זיתים שלא הגיעו לשליש בישראל] וקלינהו כנורא אמרא חדתא [ושרוף אותם באש על מנעד חדה] ואדיבק בכבי דרייה [והדבק אותם בשורת החתיכים]. עבדי הכי ואתסאי [עשיתי כן והתרפאתי]. ושאלים: ממאי הוה [ממה נעשית] מחלת הצפידינא? מחממי חממי דיחטי, ומשירוי כסא דהרסנא [מאכילת פה חמה מדי של חזיטס, ומשירוי זגים מנוגסים בשמן]. ומאי סימניה [וזה סימנון] של חולי זה — כד רמי מידי בכביה ואתא דמא מבי דרי [כאשר הוא מכניס משהו בין שיניו ויוצא דם מן החתיכים]. ר' יוחנן כי חש [כאשר היה טובל] ממחלת הצפידינא, עבד הכי בשבתא ואתסי [עשה כן רפואה זו בשבת והתרפא]. ושאלים: ור' יוחנן היכי עביד הכי [כיצד עשה כן] להתרפא בשבת דבר שהוא מחלת השיניים כלבד? אמר רב נחמן בר יצחק: שאני [שנותן] צפידינא האיל ומתחיל חולי זה אכן כפה הוא נראה כמחלת שיניים, אולם בסופו של דבר הריהו גומר בבני מעיים בר אבא לר' יוחנן: כמאן [כשית] מ' עשה זאת — כשית ר' מתיא בן חרש, שאמר: החושש בפיו

רב ימר אמר: שאור גופיה, שמן זית ומלח. רב אשי אמר: משחא דגדפא דאווא. אמר אבי: אנא עבדי לכולהו, ולא איתסאי, עד דלא מלו תילתא וקלינהו כנורא אמרא חדתא, ואדיבק בכבי דרייה. עבדי הכי ואתסאי. ממאי הוה? מחממי חממי דיחטי ומקריבי קריבי דיחטי. עבדי הכי בשבתא ואתסאי. ומאי סימניה? כד רמי מידי בכביה ואתא דמא מבי דרי. רבי יוחנן כי חש בצפידינא עבד הכי בשבתא, ואתסי. ורבי יוחנן היכי עביד הכי? — אמר רבי נחמן בר יצחק: שאני צפידינא, הואיל ומתחיל בפה וגומר בכבי מעיים. אמר ליה רב חייא בר אבא לרבי יוחנן: כמאן — פרבי מתיא בן חרש, דאמר החושש בפיו מטילין לו סס בשבת? אמר ליה: שאני אומר: בזו, ולא באחרת. לימא מסייע ליה: מי שאחזו ירקון — מאכילין אותו בשר חמור, מי ששוכו כלב שוטה — מאכילין אותו מחצו כבד שלו, והחושש בפיו — מטילין לו סס בשבת, דברי רבי מתיא בן חרש. וחקמים אומרים: באילו אין למעוטי מאי — מאי לאו למעוטי סס? — לא, למעוטי מקיזין דם לסרוכני. הכי נמי מסתברא, דתניא: שלשה דברים אמר רבי ישמעאל בברייתא: יוסי ששמע משום רבי מתיא בן חרש: מקיזין דם לסרוכני בשבת, ומי ששוכו כלב שוטה מקיזין אותו מחצו כבד שלו, והחושש בפיו מטילין לו סס בשבת, והחושש בפיו אין ביקן משום רפואה. באילו למעוטי מאי — מאי לאו אחרתי בתייתא, ולמעוטי דרישא? — לא, אחרתי דרישא קמיתא, ולמעוטי דסיפא.

משום רפואה. ונדחק מן הלשון "באלו" למעוטי מאי [למעט מה?]. מאי לאו למעוטי [האם לא הכוונה למעט] ענין זה של סס שחכמים מודים שמתור בשבת? ודוחים: לא, למעוטי [למעט] רפואה אחרת שאמר ר' מתיא: מקיזין [הקוץ] דם לריפוי מחלת הסרוכני, שמתור לעשות כן בשבת. ומעירים: הכי נמי מסתברא [כך גם כן מסתבר] לומר, דתניא [שכן שינו ברבייתא אחרת]: שלשה דברים אמר ר' ישמעאל ברי יוסי ששמע משום [משום] ר' מתיא בן חרש: מקיזין דם לסרוכני בשבת, ומי ששוכו כלב שוטה מאכילין אותו מחצו כבד שלו, והחושש בפיו מטילין לו סס בשבת, וחכמים אומרים: באילו אין ביקן משום רפואה. ונדחק מן הלשון "באלו" למעוטי מאי [למעט מה?]. מאי לאו למעוטי [האם לא היתה הכוונה על שני דברים האחרונים] שאין בהם משום רפואה ולמעוטי דרישא [ולמעט את הראשונה] הקוה לסרוכני שהיא רפואה לדעת הכל! ודוחים: לא, אין מכאן ראייה, כי אפשר לומר: אחרתי דרישא קמיתא [על שני הראשונות של ברבייתא הראשונה], ולמעוטי דסיפא [ולמעט מה שאמר באחרונה] לגבי סס בשבת, שכו הורו לו.

תוספות

הכי נמי מסתברא שלשה דברים כי — רבינו יצחק בר אשר לא גרס הכי נמי מסתברא אלא הכי גרס: תא שמע שלשה דברים, משום דמאי אולמיה דהא מהא דאיתי כבד: ונראה לי דשפיר מיימי דברייתא קמיתא לא מיימי בה מקוי דם לסרוכני, ולהכי הוי דוחק הא דמוקיזין למעוטי מקוי דם לסרוכני מה שלא הוזכר בה, אבל מהא מיימי שפיר מאי לאו באלו אחרתי דסיפא דסליק מינה קאי, ולמעוטי מקוי דם לסרוכני דקא תני רישא. ואי [שמא] משום דבכל דוכתא נשאר הכי נמי מסתברא, בשביל זה אין למוחקו, דבפרק קמא דקידושין (כו, ב), גבי מעשה במדוני אחד יש הכי נמי [מסתברא] שאינו נשאר. ובפרק "הזהב" (בבא מציעא מו, ב) יש [גם כן] "הכי נמי מסתברא" שאינו נשאר — בשמעתא ד"מטבע אין נעשה חליפין" לפירוש רש"י.

*1 כ"ב"ל צ"ל: מניייל מן הצרפתית העתיקה peneil — ראש הכף. *2 פשוטיי מן הצרפתית העתיקה fossil — מעדר קעור. *3 אשטרוגליוין מן הצרפתית העתיקה estranglion — אסכרה [דיפטריה]. *4 בון מלניט מן הצרפתית העתיקה bon malant — מחלת הנחלית [אנטראס].

מסורת הש"ס
א. תוספתא שבת פט"ז י"ב.
ב. ירושלמי שבת פט"ז כ"ד. שם יומא פ"ח ה"ה. שם כ"ד י"ד ח"ט.
ג. ראה רש"י. ירושלמי שבת פ"ט ח"ט.
תוספתא שבת פט"ז י"ב.

גרות

רב אשי אמר כתיבי אמר רב אשי.
אמר רב יהודה אמר רב לא ספק – שבת אחרת כתיבי: אמר רב יהודה אמר שמואל לאתויי שבת אחרת.
תני שבחא ויש גורסים: שבתו שבי ויש: שתי שבתו.
ואין עושין דברים הללו כתיבי ובמקורות: ואין אומרים עשה דברים.
על ידי גוים לא על ידי כותים במקורות רבים: על ידי גוים ועל ידי קטנים.
אלא על ידי כתיבי: אלא אפילו.
דוגלי ישראל בירושלמי ועד: **דגולים.**
לא על פי נשים ולא על פי כותים במקורות רבים: **וכן בהיות ראושי: לא על ידי נשים ולא על ידי כותים.**
אבל מצטרפים בריח: מפני מצטרפין.

תא שמע [בוא ושמע] ראה לרבר, דתני [ששנה] רבה בר שמואל ברייתא זו: עוברת [אשה הרה] שהריחה ונתאוותה למאכל – מאכילין אותה עד שתשוב נפשה אפילו כיום הכיפורים. ומי שנשכו טלב שוטה – מאכילין אותו מחצר כבד שלו, והחושש בפיו – ר' אלעזר בר' יוסי, שאמר משום ר' מתאי בן חרש. והכמנים אומרים: בוז ולא באחרת. ונברד: "בוז" אהייא [על ארץ] התכוונו? אילימא [אם תאמר] כי אעבורה [לענין משושה] אמרו "בוז", פשיטא [אפילו] ומבין מאליו: עוברת מי איכא למאן דאמר דלא [מעוברת האם יש מי שאומר שלא יתנו לה?] אלא לאו [האם לא] מדובר אסם [על דין חסד] בשבת שבזו הוורד לו שמותו לעשות כן בשבת. שמע מינה [למד מכאן] שבכך לא נחלקו חכמים. רב אשי אמר: מתניתין נמי דיקא [משנתנו] גם כן מודקדקת כשיטה זו ששנינו במשנה: ועוד אמר ר' מתאי בן חרש: החושש בפיו מטילין לו סם בשבת, ולא פליגי רבנן עליה [נחלקו חכמים עליו] לומר שאינו כן. ואם איחא [ואם יש] מקום לומר דפליגי רבנן עליה [ולתקורן] חכמים [עליו] ליערבינהו [ולתנייהו] ולפליגי רבנן כפיטא [שעירבו את שתי ההלכות יחד וישנו אותן ביחד, ושחלקו חכמים בסוף על הכל], וכוין שלא נאמר כך אלא מחלוקת חכמים נאמרה לאחר דעתו של ר' מתאי בכלב שוטה, שמע מינה [למד מכאן] שבהלכה זו של סם לא נחלקו עליו חכמים.

א נאמר במשנה שהחושש בגרונו מטילין סם לתוך פיו בשבת, מפני שספק נפשות הוא. ושואלים: למה ליה [למי] הו' למימר [עוד להוסיף ולומר]: "וכל ספק נפשות דוחה את השבת"? אמר רב יהודה אמר רב: הכונה היא לא ספק שבת זו בלבד אמרו שמוהו, אלא אפילו ספק שבת אחרת גם כן. היכי דמי [כיצד הוא] הענין של ספק שבת אחרת? כגון דאמרנה לתמניא יומי [כגון] שהרופאים שיערו שצריך שמונה ימים להתרפא בהם ויומא קמא שבתא [יום ראשון של מחלתו, שבת הרה] מהו תמניא [מהו שתאמר]: ליעכב עד לאורתא [שיחכה עד הערב] למוצאי שבת ויחליל או ברפוי כי היכי דלא ניהול עליה תרי שבחא [כדי שלא יצטרכו לחלל עליו שתי שבתות], על כן קא משמע לן [השמייע לנו] שמחללים עליו מיד את השבת, אף שכתוצאה מכך יצטרך לחלל שבת נוספת. כיון שספק נפשות הוא. אלא נמי הכי [שנויה ברייתא גם כן כן]: מחמין חמין להולל בשבת, בין להשקותו בחמין באה או נועכב עשית מלאכה זו עד למוצאי שבת שמוא יבריא ביתיים, אלא מחמין לו מיד מפני שספק נפשות דוחה את השבת ולא ספק שבת זו בלבד אלא אפילו ספק שבת אחרת. ואין עושין דברים הללו לא על ידי גוים ולא על ידי כותיים [שמורונים] אלא על ידי גדולי ישראל שהם משתלמים בו ויודעים לנהוג כראוי. ואין אומרים יעשו דברים הללו לא על פי נשים ולא על פי כותיים, שאין הם נחשבים מומחים דיים כדי לומר שאדם מסוים הולל עד כדי שצריכים לחלל שבת עבורו, אבל מצטרפין אלו לדעת אחרת, שאם יש חילוקי דעות אפשר לצרף גם את דעותיהם של אלה כדי להכריע.

תא שמע, דתני רבא בר שמואל: עוברת שהריחה וכו' ומי שנשכו טלב וכו' והחושש בפיו וכו' והכמנים אומרים בוז – אלו מורים, ולא נאמרה. בוז אהייא אי נימא אעבורה פשיטא – וכי עובדת שהריחה ר' מתאי קמני לה? סתמה היא. אלא לאו אסם – קיימי. דלילי אחרי לך תנן פלוגתא מתניתין, שמע מינה דכנס מרדו. לא ספק שבת זו בלבד – לא ספק שבת אחרת. וכל אפילו אף הספק שבת זו, דפשיטא לן דהיום לא ימות, אלא ספק שבת זו שאלו לא יעשו לו היום – שמה ימות לשת השבת, והיכי דמי כגון דאמרנה – רופאים לעשות לו הרפואה שמה ימיס. להברותו – רחיליה. שמה יעריא מחילו. על פי נשים – אס נשים או כותים אומרים כרין – אף מחוללן על פיהן. אבל מצטרפין לדעת אחרת פיהן: כגון: עינס אומים, ואף על גב דמני ספקא, והיכי דמי כגון דאמרנה – רופאים לעשות למהי פלוגא וספק נפשות להקל. פקוח – *דשקומנבי"ש נגע, בכל דבר שצריך לו נגעש עינס אומים מות, ואף על גב דצייד כוריי – עמו. כל הני קף על גב דקאמר הכא משנה יתייה דייק, דקמני: ואינו צריך לטול רשות, למה ליה דמי ספקא? ומה מני ליה ואינו הכי או משנתא סלחא ה' אחא לאשמעינן, שאפילו הוא צריך לנגד. עוקר חוליא – כדי להשלים שפת הבור, ויהא נוח לניכס. נעעלה דלת – והמיוק נענע.

תוספתא

אלא בגדולי ישראל – ואפילו היכא דאפשר בנכרי – מצוה בישראל, שמוא יתעצל והכרי ולא יעשה, ויבא לידו סכנה.

ב תני רבנן: ימפקחין פקוחי נפש בשבת והגריזו גרי זה משופח, ואין צריך ליטול רשות מבית דין. הא כיצד? ראה תינוק שנפל לים – פורש מצודה ומעלהו. והגריזו גרי זה משופח ואין צריך ליטול רשות מבית דין. הא כיצד? ראה תינוק שנפל לבור – עוקר חוליא ומעלהו. והגריזו גרי זה משופח ואין צריך ליטול רשות מבית דין – אף על גב דמתקן דרגא. ראה שנעעלה דלת בפני תינוק –

נפשות – אינו חייב על המלאכה האחרת שעשה [ראה במאירי ועוד].
אורה ההלכה
לא ספק שבת זו בלבד. כשמחללים שבת משום פיקוח נפש, גם אם צריכים לחלל שתי שבתות על ידי מעשה הרופא – עושין כן, ואין דוחים את מעשה הרופאה כדי שלא יהא חילול שבת ענינים. [ש"ע א"ח שבת, א].
אין עושין על ידי גוים כי כשמחללים שבת על חולה שיש בו סכנה, משתלמים שלא לעשות זאת על ידי גוים או קטנים או נשים, אלא על ידי ישראלים גדולים ובני דעת. והרואי מביא, שיש אומרים שאם אפשר לעשות בלא דחיה על ידי שניו, שלא יהא בכך איסור מן התורה – יעשו. וכן אם אפשר לעשות על ידי גוי בלי איסור כלל – יעשו [ארז, תוס', ר"ג]. והשו' וכן עורר השלחן כתבו שאין לנהוג כדעת הרמ"א, ובכל אופן יש לעשות על ידי יהודים. [ש"ע שם סעיף יב].

מפקחין פקוח נפש בשבת נפל תינוק לבור – עוקר חוליא ומעלה את התינוק ואף הענינים למלאכה. נפלה דליקה ויש חשש סכנה לחיי אדם – מכבים את הדליקה, ואפילו כובש דרך בשעת מעשה, ויבוא באלה, ואין צריך לשאלו רשות בית דין בשעת הסכנה אלא ממהר ועשה. [ש"ע שם סעיף יא].

א מפני שספק נפשות הוא" וכו'. למה לי תו למימר וכל ספק נפשות דוחה את השבת? אמר רב יהודה אמר רב: לא ספק שבת זו בלבד אמרו, אלא אפילו ספק שבת אחרת. היכי דמי? כגון דאמרנה לתמניא יומי, ויומא קמא שבתא. מהו דתימא: ליעכב עד לאורתא כי היכי דלא ניהול עליה תרי שבחא, קא משמע לן. תניא נמי הכי: "מחמין חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו. ולא שבת זו בלבד אמרו אלא לשבת אחרת. ואין אומרים: נמתין לו שמוא יבריא, אלא מחמין לו מיד, מפני שספק נפשות דוחה את השבת ולא ספק שבת אחרת. ואין עושין דברים הללו לא על ידי נכרים ולא על ידי כותיים, אלא על ידי גדולי ישראל". ואין אומרים יעשו דברים הללו לא על פי נשים ולא על פי כותיים, שאין הם נחשבים מומחים דיים כדי לומר שאדם מסוים הולל עד כדי שצריכים לחלל שבת עבורו, אבל מצטרפין אלו לדעת אחרת, שאם יש חילוקי דעות אפשר לצרף גם את דעותיהם של אלה כדי להכריע. תנו רבנן [שנו חכמים] בברייתא: מפקחין פקוח נפש בשבת, והוריו דברו זה הרי זה משופח, ואין צריך ליטול רשות מבית דין אלא ימהר ויעשה מעצמו. הא כיצד? ראה תינוק שנפל לים ומעלהו מן הים והוריו הרי זה משופח ואין צריך ליטול רשות מבית דין, ומעירים: ומדוע הוסיפו זאת – ואף על גב דקא צייד כוריי [ואף על פי שדרך אבא הוא צד גזים ברשת זו], וכן, ראה תינוק שנפל לבור ואינו יכול לצאת משם – עוקר חוליא מקצה הבור ועושה לו כעין מדרגה ומעלהו, והוריו הרי זה משופח, ואין צריך ליטול רשות מבית דין. ומעירים: אף על גב דמתקן דרגא [אף על פי שעל ידי כך הוא מתקן מדרגתו]. וכן: ראה שנעעלה דלת בפני תינוק, והתינוק מתיירא וכוכה –

עיינו גם

תוספתא שבת פט"ז כ"ד.
ירושלמי שבת פט"ז כ"ד.
תוספתא שבת פט"ז י"ב.
רש"י ירושלמי שבת פט"ז כ"ד.
רש"י תוספתא שבת פט"ז י"ב.
רש"י ירושלמי שבת פט"ז כ"ד.
רש"י תוספתא שבת פט"ז י"ב.
רש"י ירושלמי שבת פט"ז כ"ד.
רש"י תוספתא שבת פט"ז י"ב.

מנ תצרתיה descombrement – חילוק.

